

ORMAN İÇİ KÖYLERDE İSKÂN MESELESİ*

Yazan

Doç. Dr. Hayri NURAY

I

Malûm olduğu üzere, dünya üzerinde beşeriyetin var oluşundan bu güne kadar nüfus artmakta devam etmiştir. İleride de daha büyük bir artış göstereceği hususunda kuvvetli emareler vardır. Buna mukabil dünyanın tabii kaynakları ve özellikle toprakları mahdut ve muayyen kalmaktadırlar. Şu halde bu mahdut ve muayyen toprak üzerinde nüfus çoğalmakla fert başına düşen toprak miktarı da azalmaktadır. Bu böyle olmakla beraber, dünyanın her tarafında nüfus çoğalması aynı tempo ile cereyan etmemiştir. Binaenaleyh bu yönden nüfusun dağılışı bir insicamsızlık göstermiştir. Ayrıca tabii ve iktisadî şartlar da bu insicamsızlığı arttırmış bulunmaktadırlar. Ondokuzuncu asır sanayi hareketinden sonra da büyük sanayi merkezleri etrafında bir nüfus kitleleşmesi vukua gelmiştir. Böylece beşeri yerleşme sahaları arasında bu ahenksizlik daha da artmıştır. Bugün dünya üzerinde nüfusuna nisbetle arazisi, toprak sahası az olan yerler bulunduğu gibi, mevcut nüfusuna nisbetle arazisi geniş olan mahaller de göze çarpmaktadırlar. Ancak, gün geçtikçe bu nevi yerleşmeye müsait topraklar da azalmaktadırlar. Böyle toprakların mevcut olduğu kabul edilse bile, geçen asırlarda vaki olan göçler bugün için mümkün bulunmamakta, devletler hudutlarını kapamak yolunu tutmaktadırlar. Dış iskân konusunda böyle bir imkânsızlıkla karşılaşıldığı için, devletler siyasî hudutları dahilinde nüfus dağılışı- nı koordine etmek cihetine gitmektedirler. Devletin bu faaliyeti, memleket dahilinde eskidenberi vukua gelen beşeri yerleşmelere yöneleceği gibi, her yıl artan nüfusa yeni yerleşme mahalleri ve iş imkânları bulmak noktalarını da kapsayacaktır. Geniş anlamı ile bu iskân politikası, memlekette mevcut tabii ve iktisadî bütün servet kaynaklarından muvazenedi bir şekilde azami faydayı sağlamak noktasından hareket etmek zorundadır. Esasen başta toprak olmak üzere, yer altı ve yer üstü servet kaynakları mahduttur. Aynı zamanda sadece bu günün nesillerinin değil, gelecek nesillerin de malıdır. Binaenaleyh bu kaynakları korumak yarınki nesillerin haklarını da korumak olacaktır. Bu böyle olunca, memleket dahilinde servet ve nüfus arasındaki muvazenedi bu açılardan ele almak icabettir. Demek oluyor ki, servet kaynakları, daha bilgili ve daha tasarruflu kullanılarak optimum hasıla alınmalı, en prodüktif tarzda işletilmelidirler(1). İşte memlekette nüfus dağılışının ayarlanması bu gayeyi tahakkuk ettirmeye matuf olmak zorundadır. Türkiye'deki durumu da bu umumî esasların dışında tutmağa imkân yoktur. Ancak, nüfusun halihazır dağılışı, ileri batı memleketlerine nazaran bariz bir ayrılık gösterir. Her ne kadar son yıllarda, şehirleşme hareketi —hususile büyük şehirlere doğru— vukua gelmekte ise de(2), nüfusun %68,5'nin köy ve kasabalarda yerleşmiş olduğu(3) görülmektedir. Bu keyfiyet, büyük nüfus kitlesinin ziraat sahalarında yerleşmiş olduğunu ve tabii servet kaynaklarından istifade etmek durumunda bulunduğunu da ifade etmektedir. Diğer taraftan zirai nüfusun önemli bir kısmı ormanlar içinde ve

civarında bulunmakta ve bu servet kaynağı ile doğrudan doğruya ilgili bulunmaktadır. İşte bu kaynak ile nüfusun münasebeti, son derece önemli hususiyetler arz etmektedirler. Binaenaleyh nüfus dağılışının Türkiye'deki bu özelliği, tabii kaynakların kullanılmasında Türkiye'ye daha dikkatli hareket edilmesi külfetini yüklemektedir. Bu sebeptendir ki konumuzun önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

II

Nüfus ve orman arasındaki münasebeti tetkik ederken, önce orman içi ve civarında yerleşmiş nüfusu bilmek lâzımdır. Zira ormanla birinci derecede ilgili olanlar bu mahallerde yaşayan insanlardır. İşte bu maksatla aşağıdaki cetvel tertip edilmiştir(4).

Ormanlarda yerleşmiş köylü nüfusu (1955 yılı sonu itibariyle)

Orman içi ve civarı köylerin				Orman içi ve civarı
Adedi	Hane sayısı	Nüfusu	Umumi nüfus	nüfus yüzdesi
20.333	1.587.577	9.091.672	24.121.778	37,7

Bu cetvele göre, 20.333 adet köyün 9.091.672 nüfusu ile ormanla ilgili bulunduğu görülmektedir. Bu miktar nüfus Türkiye nüfusunun % 37,7'sini teşkil etmektedir ki, bu hali ile durumun azameti meydandadır. 1960 rakamları düşünülürse, bu nüfusun mutlak miktarının 10 milyona ulaştığı kabul edilebilir. Ormanla ilgili nüfusun Orman Başmüdürlük mıntakaları itibariyle tetkikinde % 72,8 nisbetiyle Kastamonunun başta geldiği, onu takiben sırasile Bolu (66,7), Antalya (63,8), Trabzon (56,7), Muğla (56,3), Balıkesir (56,2) ve en düşük nisbetle Erzurum (15,9) son sırayı işgal etmektedirler. Yalnız işaret etmek lâzımdır ki, sadece nüfus azlığı veya çokluğu ormanın yükü ve orman tahripleri üzerinde müessir yegâne unsur değildir. Bu hususta ormanın vüsati ve ağaç türü ile işletme şekli (koru, baltak vs.) ve verimi de önemli roller ifa ederler. Şu hale nazaran bu tabii servet kaynağının bu yönlerden de tetkiki icabettir.

Ağaç türleri arasındaki çok farklı hususiyetleri bir tarafa bırakarak, iki esas grubu ele alalım. Bunlardan ibreliler grubunun yeniden yetişmesinde güçlük ve tahribattan daha fazla müteessir olmak gibi özellikleri vardır. Binaenaleyh nüfus az dahi olsa kısa zamanda bu nevi ormanlar yok olma tehlikesine maruz kalmaktadırlar. Yapraklı grubu ise önce vasfını kaybetmekte, büsbütün ortadan kaldırılması daha geç vaki olmaktadır. Bu böyle olmakla beraber, bugün ibreliler daha fazla kullanma yeri bulmaktadırlar. Memleketimizde ibrelilerin % 54,4 (çam % 38,5) gibi yüksek bir nisbeti işgal etmesi ormanların korunması yönünden bizi daha dikkatli olmağa sevk etmektedir(5).

Türkiye ormanlarının vüsati bakımından tetkiki gerekirse aşağıdaki cetvel elde olunabilir(2).

Orman durumu

Koru								U. Yekûn	
Normal	Bozuk	Yekûn	%	Normal	Bozuk	Yekûn	%		
220548	2816911	5002759	48	1661953	3898975	5560928	52	10583687	
(% 44)	(% 56)	(% 100)		(% 30)	(% 70)	(% 100)			
Türkiye sahasına göre % de									
				100					13,7

*1) 5-7 Nisan 1961 tarihinde yapılan 5. İskân ve Şehirçilik haftası konferansına tebliğ olarak verilmiştir.

Görülüyor ki Türkiye ormanlarının vüsati 10.583.687 ha. olup, memleket yüz ölçüsüne % 13,7 nisbetile iştirak etmektedir. Bu nisbetin ileri Avrupa memleketlerine nazaran çok düşük olduğu malumdur. Bu böyle olmakla beraber, bu orman genişliği karşısında ormanlar içerisinde yerleşmiş nüfusun geçinebilmesi imkânları da çok mahdut kalmaktadır. Zira orman içi ve civarında yaşayan beher nüfusa 1,16 ha. beher aileye ise 6,6 ha. orman isabet etmektedir. Halbuki milletlerarası ölçülere göre beş kişilik bir ailenin geçinebilmesi için lüzumlu orman sahası 70 ha. olarak hesaplanmaktadır. Yukarıdaki 6,6 ha.'nın bu rakam yanında çok cüzi kaldığı aşikârdır. Bizatihi orman işlerinde çalışanlar nazara alınsa dahi beher aileye düşecek orman genişliği 70 ha.'nın çok altında kalmağa mahkûmdur. Modern ormancılığa ulaşmaya kadar ormanlarımızda yapılacak işlerin iki misli bir artış gösterdiği kabul edilse dahi yine de beher aileye düşecek orman sahası 25 ha.'nın altına düşemeyecektir(7). Diğer taraftan FAO nun yaptığı araştırmalara göre, Türkiyede istikbal için ormanların iş verme kapasitesi 50 milyon iş günüdür. Bu iş günü yılda iki yüz bin çalışabilir kimseye iş temin edebilmektedir. Her bir aileye bu işçilerden bir tanesinin geçindirteceğini kabul edersek, ormanla ilgili aile sayısının % 12,5'ü ormanla işte çalışabilecek, geriye kalan aileler % 87,5 ise ormancılığın dışında bir geçim kaynağı arayacaklar demektir.

Yine yukarıdaki cetvele göre, Türkiye orman genişliğinin % 52 sinin baltalık ve % 48 inin de kuru ormanı şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Ormanların servet kaynağı olarak mütalâası halinde, aslında baltalık nisbetinin çokluğu bu vasfı azaltıcı bir rol ifa etmekle beraber, gerek kuru ve gerekse baltalığın bozuk vasıflı olmaları orman servetinin kaynaklık vasfını fazlasıyla düşürmektedir. Nitekim kuru ormanlarının % 56 ve baltalıkların % 70 nisbetinde bozuk oluşu kolaylıkla cetvelden çıkarılabilmektedir. Servet kaynağı olarak yukarıdaki dağılımın, onyeddi Orman Başmüdürlüğü mntakasında pek değişik nisbetler verdiğini görmek kabildir. Orman nisbeti % 46,8 olan Bolu, % 23,3 olan Antalya ve % 23,9 olan İzmirde bozuk ormanlar nisbetinin yukarıdaki ortalamadan da yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Demek oluyor ki, Türkiye ormanları bozuk vasıflı olmaları ve baltalık nisbetinin yüksek olması dolayısıyla tam bir servet kaynağı rolünü ifa edecek durum da değildirler. Bu böyle olduğu gibi orman verimi de, ormancılığı ileri memleketlere nazaran çok düşük bulunmaktadır. Ha. artımının ağaç türü ve yetişme muhitine göre değişiklikler arzettiği malum olmakla beraber, memleketimizde bu hususta yapılmış araştırmalar pek mahdut kalmaktadırlar. Doğu Karadeniz ormanlarında ha. dan 0,63 M³ odun alınmaktadır ki, bu da orman vüsati geniş olan bir bölgede dahi ormanların ne derece verimsiz olduğunu ifade etmeğe kâfidir(8). Türkiye fiili istihsalinin ise ha. da bir metre küpü geçmediği kolaylıkla anlaşılmaktadır(9).

Buraya kadar verilen izahat, ormanların vüsat ve verim itibariyle ihtiyaçlara cevap verecek kapasitede olmadığını göstermektedir. Bu böyle olduğu gibi halen vukua gelen orman yangınları, açmalar, hayvan otlatmaları, usulsüz kesimler ve çeşitli hastalıklar ormanların bu vasıflarını daha fazla eksiltmektedirler. Bu tahrip faktörlerinden hususile açmalar, hayvan otlatmaları, usulsüz kesimler ve yangınlar büyük ölçüde o mahalde yerleşen nüfusla çok yakından ilgilidirler.

Açmalar, ya çayır veya tarla kazanmak maksadiyle yapılmaktadırlar. Yaptığımız müşahedeler Doğu Karadeniz bölgesinde bazı köylerde on yılda % 60 nisbetinde çayır açmaları olduğunu göstermiştir. Bazı köylerde ise yılda 6-7 dekar bir saha muntazam açılmış olmaktadır(10). Memleketimizde ormanlar umumiyetle % 15 meyilden, çoğu ahvalde % 40 dan fazla meyilli mahallerde bulduklarından(11) aç-

malar neticesi kısa bir zaman sonra erozyon başlamakta ve toprak kayıpları olmaktadır. Bir santimetre toprağın yeniden teşekkülü için asırlara ihtiyaç vardır(12). Bu vaziyet karşısında toprak kayıplarının telâfisi adeta imkânsız bulunmaktadır. Orman Genel Müdürlüğünden aldığımız malûmata göre, 1940-1949 yıllarına nazaran 1950-1959 peryodunda % 355 nisbetinde açma vukua gelmiş ve ortalama yıllık açma 50 bin dekarın üstünde kalmıştır. Hiç şüphe yok ki, bu rakamlar karşısında durumun vahameti açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu miktara orman içinde yerleşme maksadiyle açılan arazi de (1955 de 3724 dekar, 1959 da ise 7904 dekar'dır) eklenirse her yıl açılan sahalara 60 bin dekara baliğ olmaktadır.

Ormanda hayvan otlatması ise ormanın bünyesi ve varlığını mahvetmekte, toprağın kıvrımı bünyesini kaybettirmek orman ağaçlarında şekil bozukluklarına ve verim azalmalarına, gençliğin harap olmasına sebep olmaktadır. Orman aslında iyi bir mer'a da değildir. Şu halde gerek hayvancılık ve gerekse ormancılık yönünden orman otlatması rasyonel bir hareket sayılamaz. Aslolan iktisadî sektörler arasındaki muvazenenin bir diğeri aleyhine bozulmamasıdır(13). Bu sebeplerdir ki ileri memleketlerde orman ve mer'a hudutları kesin olarak ayrılmıştır. Yalnız orman ve mer'a toprakları değil, ziraat toprakları da tefrik edilmiş bulunmaktadırlar. Ziraat, orman ve mer'a topraklarının ayrılmaması onların tabii ve ekonomik şartlarla mahdut olan kabiliyetlerine dayanmaktadır(14). Memleketimizde toprakların bu tefriki yapılmamış olduğu içindir ki, orman toprağı, mer'a ve ziraat toprakları lehine kullanılmaktadır. Orman Genel Müdürlüğünden aldığımız rakamlar, adet itibariyle otlatmaların 1950-1959 peryodunda % 248 gibi bir nisbetle çoğaldığını göstermektedirler. Ormanda otlatılan hayvan sayısının da kezaik aynı nisbete yakın şekilde çoğaldığı anlaşılmaktadır. Esasen orman içi ve civarı köylerinden % 45 (9168 adet) nin hayvanlarını ormana sokmadan besleyemeyeceği göz önünde tutulursa, hayvan otlatmanın zararları devam edecek demektir(15). Hayvanlar arasında çok zararlı olanları malûm olduğu üzere kıl keçileridir. Memleketimizde bu hayvanın çoğaldığı nazara alınırsa ormanın tahribi yönünden ne derece gayri müsait bir durumda olduğumuz anlaşılır.

Hiç şüphe yok ki usulsüz kesimler de ormanın kaynaklık vasfını kaybetmesinde rol oynamaktadırlar. Yapılan etüdler usulsüz kesimlerin durmadan çoğaldığını göstermektedir. 1945-1949 peryoduna nazaran 1950-1954 peryodunda yapılacak odun usulsüz kesimleri 199, yakacak 118 e yükselmiş. 1955-1959 peryodunda ise bu artış sırasıyla 229 ve 197 ye ulaşmışlardır. Mutlak kıymet olarak 1950-1959 arasındaki on yıllık devrede ortalama yılda 216 bin M³ yapılacak ve 600 bin kental da yakacak odunun bu yolla tedarik edildiği anlaşılmaktadır(16). Burada bir noktaya işaret etmek gerekir. Usulsüz kesimlerin büyük bir kısmı orman içi ve civarı köylerinin ihtiyaçlarına aittir. Çünkü yapılan tetkikler Türkiye odun istihlâkinin % 75 ini orman içi köylerde vukubulduğunu göstermektedir(17). Orman veriminin çok üstünde olan bu istihlâk usulsüz kesimler neticesinde temin edilmektedir.

Orman yangınlarına gelince, Türkiye ormanlarının en önemli tahrip faktörlerindedir. 1937-1959 arasında vukua gelen yangınların sadece odun ham maddesi kaybı 97,8 milyon lira olmuştur. Bu yangınlardan adet olarak % 10 u orman köylerinin tarla açmaları yüzünden vukua gelmiştir(18). Demek oluyor ki orman içi köyleri bu yönden de orman tahribine sebep olmaktadır.

Ormanların servet kaynaklık vasfını azaltan diğeri bir âmil de çeşitli ağaç hastalıklarıdır. Bunlara misâl olarak doğu ladinini gösterilebilir. Doğu Karadeniz böl-

gesine münhasır olan bu kıymetli ormanların kıymet kaybı bu hastalık dolayısıyla çok olmuştur. Düzensiz ormancılığın devamı halinde ağaç hastalıklarının genişlemesi her zaman görülmüş hâdiselerdendir. Usulsüzce yapılan ormandan faydalanma memleketin muhtelif mahallerinde ağaç hastalıklarını da tevhit etmiş bulunmaktadır.

Buraya kadar verilen izahat gösteriyor ki, Türkiye'de orman vüsatı yetersiz olduğu gibi, gün geçtikçe azalmakta ve ormanın kalitesi bozularak servet kaynaklık vasfı kaybolmaktadır. Aynı zamanda ormanın bu şekilde veriminin düşmesi ve produktivitesinin azalmasında orman içi ve civarı köylerinin büyük ölçüde rolü olduğu söylenebilir.

Bugün olduğu gibi, geçmişte de Türkiye ormanları içerisinde yerleşen köyler daima bu kaynak aleyhine bir durum yaratmışlardır. Malûm olduğu üzere, Osmanlı İmparatorluğu zamanında orman, bir ihtiyat arazisi telâkki edilmiş olduğundan zaman zaman ormanlar içerisinde nüfus yerleştirilmiş bulunmaktadır. Nitekim Kırım, 1877 ve Balkan harplerinden sonra Anadolu'ya gelen göçmenlerin orman içi ve kenarlarına yerleştirilmeleri ile yeni yeni köy ve kasabalar kurulmuşlardır. Ancak, bu yerleşmeler oradaki ormanları tahrip etmekten hali kalmamışlardır. Buna misâl olmak üzere Tavşan dağı'nın çam ve Kocaelin'in meşe ormanları zikredilebilirler. Bu durum karşısında orman içerisinde halkın yerleştirilmesinin ormanları tahrip ettiği mülâhazası ile 19 uncu asır sonu ve 20 inci asır başında İmparatorluk bir takım tedbirler almağa da başlamıştır. (Mevcut kulubeleri yıktırma, gelenleri memleketlerine iade, yeni tesislere mani olma gibi) (19). Bununla beraber çok yakın zamanlara kadar ormanın ihtiyat arazisi olma telâkkisi devam etmiştir (20). Ancak son seneler içerisindeki orman içerisinde prensip itibarıyla iskân yapılmaması esas kabul edilmiş bulunmaktadır. Fakat fiiliyatta memleketin bazı ormanlık mahallerinde devletin hiç haberi olmadan yeni köyler ortaya çıkmaktadırlar ve orman teşkilâtının müdahalesi dahi bu hâdiselerde hiç bir müessir rol oynayamamaktadır (21). Görülüyor ki orman içerisinde vaki olan yerleşmeler daima ormanın bekası aleyhine bir netice vermiştir.

III

Orman ve insan arasındaki bu özel münasebeti gördükten sonra, bir de memleketimizde orman içerisinde yerleşen köylerin kuruluş yerini tetkik edelim. Böylece gerek tabii ve gerekse sosyal muhitin etüdü buralarda taşıyan insanların gelecekteki hayat tarzları, durumları hakkında bize bazı esaslar verebilir.

Önce tabii muhiti (Topografik durum, toprak durumu, iklim şartları) ele alalım. Her hangi bir orman haritasına bakıldığı zaman ormanlarımızın daha ziyade sahillere yakın maile ve dağlarda bulunduğu görülür. Kuzey ve Güneyde ormanların bulunduğu sahalara hayli yüksektirler. Esasen memleketimizin ortalama yükseltisi 1132 metreden ibarettir ki, bu hali ile Avrupa ve Asya kıtaları ortalamasını da aşmış bulunmaktadır. Mukayeseyi memleketler itibarıyla yapmak şöyle dursun, Fransa'nın (Alp, Prene, Jura, Voj ve Masif santralî havi olan) sadece Alplerini alırsak bu dağların ortalama yükseltisi bile (1121 metre) memleketimizinkinden daha azdır. İrtifa kuşakları ele alınırsa 500-1500 metre arasındaki yayla ve dağların, topraklarımızın % 57 sini işgal ettiği görülür (22). Güney Anadolu ile Doğu Karadeniz de (% 82) (23), bu nisbetlerin çok daha yüksek olduğu muhakkaktır. Arazi meyli bakımından da gayri müsait bir durum göze çarpmaktadır. Genel arazi içerisinde % 80,7 sinin % 15 meyilden fazla bir meyle sahip olduğu görülmektedir (24).

Bu vaziyet karşısında orman içi ve civarı köylerin (daha ziyade 500 metre rakımın üzerinde kâindirler) yayla ve dağ karakteri taşıyan bir mahalde kuruldukları anlaşılır.

Toprak durumu ele alınırsa, Türkiye'de orman topraklarının sığ ve çok sığ olup bunların % 29 unun % 15-40 ve % 70 inin de % 40 dan fazla (25) meyilli mailelerde buldukları ortaya çıkar. Bu vasıftaki topraklarda orman örtüsünün kaldırılması toprak taşınmalarına müncer olacaktır. Bu itibarla esasen bu toprakların % 90 ında düşük olan toprak verimi çok düşük bir hale gelebilecektir. İşte bu neticelerin çok daha önce elde edilmiş olduğu mülâhazası iledir ki, topraktan faydalanma şekli üzerinde meyil derecesini tetkik ederken, 20 derece veya % 20 den fazla meyilli mahallerin en entansif işletme şeklinin orman olduğunda ısrar etmektedirler (26).

Demek oluyor ki, topraklarımızın bu hali ile de orman köyleri gayri müsait bir kuruluş yerinde bulunmaktadır.

Tabii muhit içerisinde diğer bir konu da iklim şartlarıdır. Malûm olduğu üzere, Türkiye'de çeşitli iklimler (mikroklimalar) mevcuttur. Ancak, etüdü yapılmak istenen orman köylerinde umumiyetle yağışların fazlaştığı ve suhunun azaldığı söylenebilir. Zira bu köyler 500 metre rakımın üstünde ve daha yükseklerde dağlık mahallerde bulunmaktadır. Sahilden yükseldikçe her 1500 metrede bir derece suhunun düştüğü, dolayısıyla buharlanmanın azaldığı ve yağışın arttığı görülmektedir. Maalesef bu konuda yapılmış rasat neticeleri henüz mevcut değildir. Bu böyle olmakla beraber, tarafımızdan yapılan tetkikler sonunda Doğu Karadeniz orman köylerinde kışların çok uzun (6-8 ay) ve sert geçtiği anlaşılmıştır. Diğer orman içi köylerinde de bu duruma yakın neticeler almak mümkündür. İklimin bu etkisi elbette orman köylerinin ekonomik faaliyetleri üzerinde zorlayıcı tesirler yapmaktadır.

Tabii muhit içerisinde çok önemli bulunan orman tabii varlığı daha önce ele alındığı için sosyal muhitin tetkikine geçilebilir (27).

Malûmdur ki, Türkiye nüfusu yıllık % 29,3 gibi bir nisbetle sür'atli bir artış göstermektedir (28). Şu hale nazaran orman içi ve civarı köylerin nüfusu ortalama olarak yılda 250 bin kadar çoğalmaktadır. Binaenaleyh bu köylerin iskân mevzuu üzerinde dururken bu artış miktarı da hesaba katılmak icabeder. Diğer bazı sosyal âmillerin tesiri olmakla beraber, mahallin iş imkânlarının darlığı da nüfusun orman bölgeleri dışına çıkmasında âmil olmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesi bu hususta tipik bir misâl teşkil eder. Bu bölgede doğmuş olanlar bile muntakayı terketmekte ve diğer bölgelerde doğmuş olanların burada yerleşme nisbetleri de gittikçe azalmaktadır. Diğer taraftan bu bölge halkı kendisine daima dışarıda iş aramaktadır. Yaşınan etüdlere nazaran her 13 köylü ailesinden beşi mutlaka bir ferdini gurbete göndermektedir (29). Demek oluyor ki bir taraftan orman köylerinde nüfus artmakta öte taraftan da yerleşme mahallerinin tabii şartları gayri müsait bulunmaktadır. Bu müsait olmıyan tabii ve sosyal şartlar orman içi ve civarı köylülerinin geçim imkânlarını daraltmaktadır. Bu itibarla bu köylülerin geçim durumlarını kısaca ele almakta fayda vardır. Bu sayede köylü aile bütçelerinde muvazaneyi temin edecek olan gelirlerin hangi nevi gelirler olduğu ortaya çıkmış olacaktır. Bu maksatla yapılmış olan araştırmalar umumiyetle bu köylerde aile bütçelerinin daima menfi bir netice verdiğini göstermiştir. Nitekim Bolu muntakası ile Doğu Karadeniz bölgesinde müteaddit orman köylerinde gayri safi gelirle umumî masraflar karşılaştırıldığı takdirde — 161.53 TL. (Bolu 1952) ile — 921.03 TL. (Doğu Karadeniz 1955) olmak

üzere, bir miktar açık verdiği anlaşılmıştır. Bu rakamları Kastamonu (İnebolu) ve Muğla (Köyceğiz) orman içi ve civarı köyleri için de kabul etmek kabildir. Ancak bu son iki il için umumî masraflar tesbit edilmemiş olduğundan, mukayeseyi sadece gayri safi gelirler üzerinden yapmak zarureti doğmaktadır. Doğu Karadenizde gayri sâfi gelir aile başına ortalama 1330 TL., Bolu (Sığırlık köyü) 1190 TL., Kastamonu 1386,5 TL. ve Köyceğiz'de ise üç köy ortalaması 920,9 TL. den ibarettir(30). Umumî masraflar bu köylerde daima zaruri ihtiyaçlara hasredilmekle beraber miktar itibariyle yukarıdaki gelirlerden fazla olmak temayülündedir ve esasen bu zaruri masraflar köyler arasında büyük farklar göstermese gerektir. Bu böyle olunca ekseri orman köylerinde aile bütçelerinin açıkla kapatıldığı neticesine ulaşmak mümkün olmaktadır. Burada diğer bir noktaya iasret etmek gerekmektedir, o da, birçok orman köylerinde toprak ve hayvan mahsulleri bir yıl için kendilerine yeten aile sayısının azlığıdır. Nitekim Doğu Karadenizde böyle aileler % 28 gibi çok küçük bir nisbeti geçmektedirler. (Toprak mahsulünde % 11,4, hayvan mahsulünde % 27,8). Batı Karadeniz için aynı nisbeti % 36 olarak (Ayancık) kabul etmek mümkün olduğu gibi(31), diğer orman bölgelerinde de bunlara yakın % deler bulmak mümkündür. Bütün bu mülâhazalara istinaden denilebilir ki, Türkiye'de orman içi köylerinde yaşayan ailelerin çoğu (% 50 den fazla) buldukları tabii muhitten bir yıllık yiyeceklerini dahi temin edememekte ve hemen daima açık veren aile bütçelerini muvazeneye getirmek için gurbette çalışmakta, tâli geçim kaynaklarına müracaat etmekte veya borçlanmak yoluna gitmektedir. Orman içi ve civarı köylerindeki ziraat işletmelerinin işletme masrafları üzerinde durmağa lüzum olmasa gerektir, zira umumiyetle memlekette bu nevi işletmeler irrasyonel bir bünyeye sahiptirler, denilebilir.

IV

Görülüyor ki, orman içi ve civarında yerleşmiş köylerde yaşayan halk tâbii ve sosyal bakımından gayri müsait durumdadırlar. Hayat seviyeleri mütevazı bir halde bulunmaktadır. Binaenaleyh bu halkın hayat seviyesini yükseltmekte mutlak zaruret vardır. Hayat standardını yükseltmek için ise istihsalin ve netice itibariyle produktivitenin arttırılması gerektir. Umumiyetle memleketimizde zirai produktivite gerek ferd ve gerekse arazi biriminde düşüktür(32). Tabiatıyla kendi toprak ve hayvan mahsulleri büyük ölçüde kendisine kâfi gelmiyen bir mahalde produktiviteden bahsetmek kabîl değildir. Bu çiftçi müstehtlik durumuna geçmiş olduğu için Türkiye produktivitesi üzerinde hiç bir müsbet fonksiyonu düşünülemez. Gerçi produktiviteyi arttırıcı tedbirler (tekniğin islahı, gizli işsizliğin bertaraf edilmesi vs.) bahis mevzuu olabilirse de, asıl orman içi köylerinde produktiviteyi tahdit eden tabii âmillerdir, istihsal bunlar dikte etmektedirler. Binaenaleyh tabiata intibak etmek zaruridir. Bu ise, tabii kaynaklardan devamlı istifade etmek fikrinden mülhem olmuştur. Bugün artık arazinin devamlı bir prodüktif kaynak olarak kalması, onun tabii vasıflarına göre, en entansif işletme şeklini bulmakla mümkündür. Bu keyfiyet A.B.D. de arazinin kabiliyetine göre tasnifi sisteminin kurulmasına müncep olmuştur. Burada bütün mesele arazinin kabiliyetini tesbitten ibarettir. Türkiye'de arazinin kabiliyetinin detaylı şekilde tesbiti henüz halledilmiş değildir. Buna rağmen elde mevcut araştırmalar, orman içi ve civarı köylerindeki arazinin büyük kısmının orman toprağı arazisi olduğu neticesini vermiştir. Bu saha ise 18.647.400 ha. dan ibarettir(33). Demek oluyor ki, orman toprakları ziraat ve mer'a toprakları olarak vazife görmektedirler, bu durumun produktivite üzerine ne derece menfi bir tesir yaptığı ise izahattan varestedir. Bu böyle olmakla beraber, orman köylerinde prodük-

tivitinin arttırılması ve bununla müterafik olarak köylü hayat seviyesinin yükseltilmesi için bir takım imkânlar düşünülebilir. Meselâ, Doğu Karadeniz orman köyleri için fındık, tütün, çay ve çeşitli meyveler teşvik edilebilir, fakat bu hususta da tabii şartlar karşımıza çıkarlar. Zira unutmamalıdır ki, orman köyleri umumiyetle yüksek rakımlı mahallerde kurulmuşlardır. Bu sebeple bu konularda esaslı tetkiklere ihtiyaç vardır. Orman içi köylerinin mahallerinde kalkındırılmaları konusunda ahır hayvancılığı, köylü el sanatları ile turizm köylerini de mevzu bahis olabilir. Lâkin her yıl ortalama 250 in üstünde bir artış gösteren ve hergün hayat seviyelerinin yükselmesi arzu edilen bütün bir orman köylüsü için, çeşitli ekonomik, teknik ve kültürel şartların tahakkukuna bağlı olmaları dolayısıyla, bu konuların 9 milyon insanın ihtiyaçlarına cevap verecekleri çok şüpheli kalmaktadır. Orman köylülerine orman sahalarında iş vermek suretiyle onları kalkındırmak da hatıra gelebilir. Fakat daha önce de söylendiği gibi, mevcut ormanlar modern usullerle imâr ve işletmeye açılabilir dahi mevcut orman köylü nüfusunun cüzi bir kısmına (% 12,5) iş sahası olabileceklerdir. Bu 9 milyon insana iş temin etmek için milletlerarası ölçülere göre 94 milyon hektardan fazla ve yapılan çok cömertçe hesaplara göre ise 23.717.000 hektar ormana ihtiyaç vardır(34).

İşte bütün bu noktalar göz önünde tutulduğu takdirde orman içi ve civarı köylerinde yaşayan nüfusun bir kısmına başka sahalarda yerleşme mahalli aramak icabetmektedir. Orman Genel Müdürlüğünce yapılan tetkikler de bu noktayı nazarı teyid eder mahiyettedirler. Halen 13.732 adet orman içi ve civarı köy üzerinde tetkikler yapılmaktadır. 1958 yılında başlanan bu çalışmalar 1960 sonuna kadar 4264 köyde tamamlanmış bulunmaktadır. 6831 sayılı Orman Kanununun 13 üncü maddesine istinaden yapılan bu çalışmalara, orman ve ziraat mühendisleri ile veteriner hekimler ve bazı hallerde de toprak ve iskân genel müdürlüğünden bir temsilci katılmaktadır. Böylece teşekkül eden heyetler bugüne kadar 1574 köyün (nüfusu 748.489 dur), orman dışına çıkmadan mahallinde kalkındırılmalarına imkân olmadığını tesbit etmişlerdir. Ayrıca orman içi köylerinin müteaddit mahalleli (2-14 mahalle) olanlarından 343 ünün (nüfusu 274.146) bir kısım mahallelerinin keza buldukları mahallenin dışına çıkarılmaları icabettiği kanaatine varmışlardır(35). Ancak bu etüdlerin bir an önce bitirilmesi lâzımdır. 1958 yılında 3022 köyün bu şekilde etüdü kabil olmuşken, 1960 da bu miktar 822 ye düşmüştür. Bu tempo devam ederse on senelik bir devreye ihtiyaç hasil olacaktır. Halbuki mevzuun önemi dolayısıyla çalışmaların hızlandırılması zaruridir.

Malûm olduğu üzere, bir kısım zirai nüfusa yeni yerleşme sahası bulmak mevzuu, memleketin muhtelif mahallerine bu nüfusu dağıtmak demek olup, uzun vâdeli bir faaliyet karakterindedir. Burada iki noktaya temas etmek lâzımdır, evvelâ bu mahallerdeki köylü memleketini terk etmek isteyecek midir? Doğu Karadenizin müteaddit köylerinde yaptığımız tetkiklerde köylülerin % 30 - 90 nisbetinde böyle bir nakli arzularadıkları anlaşılmıştır. Ancak, devletin yerleşilecek mahalleri göstermesi ve kredi temin etmesi şarttır. Gerçi konunun fiiliyat safhasında ne netice vereceğini şimdiden kestirmek mümkün değildir, lâkin her halde bir kısım köylü nakli arzu edecektir. İşaret edilmesi gereken ikinci nokta da, bu nüfusun Türkiye'nin neresine yerleştirileceği meselesidir. Bu hususta iç Anadolunun step kenarı zonları ile teknik müdahale neticesinde ziraate müsait hale getirilmesi mümkün görülen sahalara zikredilebilirler(36). Fakat bu mevzuda Fransız denemesi esas alınırsa, o takdirde de ailelerin yerleştirilmesi bahis mevzuu olacak ve çeşitli mahallerde bir miktar toprak bulmak muhtemelen imkân dahiline girecektir.

Bütün bu noktalar nazara alınmakla beraber orman içi ve kenarı köylerinin bu nüfus hareketini umumî iskân politikası içerisinde çıkarmağa imkân yoktur. Modern çağda iç iskân işi bir bölge ve memleket plânlaması olarak ele alınmaktadır. Şu halde orman içi ve kenarı köylülerinin iskânı konusunu da bu plânlama içerisinde mütalâa etmek lâzımdır. Türkiye'nin 8 veya 10 adet ekonomik, sosyal ve kültürel merkezlere ayrılması suretiyle, plânlanması çok faydalı olacaktır. Yeni kurulmuş bulunan devlet plânlama dairesinin faaliyetleri ile İmar ve İskân Bakanlığının faaliyetleri bu mevzuda önemli olacaktır. Bu sınıî, ticarî, sosyal ve kültürel faaliyet bölgeleri orman içi ve civarı köylülerine de kendi mesleklerine göre iş temin edecek ve böylece memlekette nüfus dağılımını muvazeneli bir hale getirecektir. Esasen bu gün nüfusun bir sektörden diğerine ve hususile ziraattan alınarak (ziraî nüfusu genel nüfusun % 50 sinin altına düşürmek maksadiyle) diğer sektörler aktarılmasında iktisadî inkişafın devamıyeti ve produktivitenin artırılması yönlerinden fayda mülâhaza edilmektedir. Demek ki, orman köylülerini sadece ziraat sahasına yerleştirmek değil, ticarî ve sınıî iş mahallerine yerleştirmek bahis mevzuu olacaktır. Ancak, bunlara kendi meslek gruplarında prodüktif olabilmek için gereken ucuz kredi yardımı yapılmalıdır. Memleketin istihsali, potansiyeli çoğalacağı ve halkın hayat seviyesi yükseleceği cihetle bu malî külfete katlanmak lâzımdır.

Finansman konusunda dış kaynaklardan da istifade etmenin mümkün olacağı kaaatindeyim. Zira bugün produktivite meseleleri milletlerarası bir mahiyet almış olup, az gelişmiş veya gelişmemiş bölgeler sadece o memleket için değil, aynı zamanda diğer memleketler için de zararlı olmaktadır. Bu itibarla böyle bölgeler halkının ekonomik durumunu muasır seviyeye yükseltmek için insanlık, adalet ve menfaat kaygusu birleştirilmek istenmektedir. İşte iç iskân işi geniş ölçüde bir prodüktivite problemi olarak mütalâa edilince, milletlerarası kredilerden de istifade imkânları vardır ve memleketimiz bu yönden müsait bir pozisyonda bulunmaktadır.

LİTERATÜR

1. N u r a y, H., Türkiye ve Doğu Karadeniz Bölgesi Orman İçi İskân Problemi. İst. 1960, s. 83 (Basılmamıştır).
2. Y a v u z, F., Yurt Öçüsünde İskân Problemi ve Bölge - Memleket Plâncılığı, SBF. Der. 1958, No: 3.
3. İ s t a t i s t i k Genel Müdürlüğü neşriyatı No: 408, 1960 Genel Nüfus Sayımı.
4. O r m a n Genel Md. İstatistik Bülteni, Ankara 1960.
5. O r m a n c ı n ı n Cep Kitabı, Ankara 1952, s. 9.
6. O r m a n Genel Müdürlüğü İstatistik Bülteni Ankara 1960.
7. Ü n t ü r k, G., Orman Varlığı ve Orman Köyleri. Ankara 1961 (Hazırlanmış bir yazı).
8. N u r a y, H., a.g.e., s. 66 ve m., 65.
9. O r m a n Genel Müdürlüğü İstatistik Bülteni, Ankara 1960.
10. N u r a y, H., a.g.e., s. 71.
11. O a k e s, H., Türkiye Toprakları. İzmir 1958, s. 180-184.
12. İ n a l, S., Türkiye Ormancılığının Ana Dâvası, Or. F. D. C: 7, S. 1 195.
13. R e n e u v e, P. Economie Montagnarde, Nancy, 1958, s. 2
14. G u r i n i e r, Ph., Le Probleme de l'equilibre Agro-Sylvo-Pastoral, R.F.F., No: 1.
15. İ l k m e n, S. N., Orman İçi Köylerin İskânı Unl. Haftası, 1956, s. 2.
16. O r m a n Genel Md. a.g.e. Bülten.
17. İ n a l, S. Türkiye Orman ve Ormanlık Meseleleri Or. F. D. Se. B. C. 7 S. 146 İst. 1957.
18. O r m a n Genel Müdürlüğü a.g.e., bülten.
19. K u t l u k, H., Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar, Ankara 1948, s. 343, 354 ve 466.
20. Y i ğ i t o ğ l u, A. K., Türkiye İktisadiyatında Ormancılığın Yeri ve Ehemmiyeti, Ank. 1941, s. 135-136.
21. N u r a y, H., a.g.e., s. 59.
22. T a n o ğ l u, A., Türkiye'nin İrtifa Kusakları, Türk Coğ. D. s. 9, 10, 194.
23. N u r a y, H., a.g.e., s. 39.
24. O a k e s, H., a.g.e. istinaden elde edilmiştir.

25. O a k e s, H., a.g.e. istinaden elde edilmiştir.
26. T a v ş a n o ğ l u, F., Orman Dâvasının Çeşitli Yönlerine Dair İlimî Görüşler, Ankara 1951, s. 31.
- İ r m a k, A. Toprak Taşınmaları. Sebepleri, Memleketimizdeki Önemi ve Korunma Çareleri, Y. Z. E. D. C: 6, No: 2, s. 12, s. 617.
27. O r m a n içi köylerindeki konutların geniş sahalara dağılımları da yaşama imkânlarını güçleştirmektedirler.
28. İ s t a t i s t i k Genel Müdürlüğü 1960 Genel Nüfus Sayımı, Neşriyat No: 408.
29. N u r a y, H., a.g.e., s. 49.
30. N u r a y, H., a.g.e., s. 53, 43.
- S a p m a z, K., Bolu İlinin Ormanlık Bölgelerindeki Orman içi ve Orman Kenarı Küçük Aile Ziraat İşletmelerinin Ekonomik Yapısı. Ankara 1956, s. 100-102.
- H a r m a n d a l ı o ğ l u, Bir Ormanlı Köyünde Gelir-Gider Tablosu Forum D. s. 69, 1957.
31. İ l k m e n, Ş. N., a.g.e., s. 41.
- A k t a n, R., Türk Ziraatında Prodüktivite S.B.F.D. C: 13, Sayı: 2, 1958.
33. O r m a n Genel Müdürlüğü, O a k e s'e istinaden elde edilen rakamı gösteren grafik.
34. Ü n t ü r k, C. Adı geçen yazı, 1961 Ankara.
35. O r m a n Genel Müdürlüğü Köycülük Şubesi dokümanlarından elde olmuştur.
36. H e s k e - İ n a l, Stepten Faydalanma imkânları, İstanbul 1952.
- U s l u, S., İç Anadolu Stepierinin Antropojen Karakteri Üzerinde Araştırmalar, İstanbul 1959, s. 72, 87.
- O a k e s, H., a.g.e., s. 60, 60. ... 114.

Résumé

**LE PROBLÈME D'IMMIGRATION DES VILLAGEOIS
FORESTIERS EN TURQUIE**

par
Dr. Hayri NURAY

Il est certain que le but essentiel de nos jours au point de vue l'utilisation des sources naturelles et économiques de toutes sortes qui existent dans un pays, implique une utilisation bien équilibrée c'est-à-dire il faut qu'on obtienne rationnellement l'utilité maximum des richesses naturelles et économiques en équilibre indifférent; ainsi on augmente la productivité. Par conséquent, on doit régler la dispersion de la population pour réaliser ce but souhaitable.

La plupart (68,1 %) de la population en Turquie est rurale (en particulier agricole), en même temps, le 37,7 % de la population habite dans les forêts et à ses environs. A cause de cette situation, on peut dire que, la Turquie est tellement obligée de faire attention en utilisant les sources naturelles. Parce que une population de dix millions vivant dans les forêts et à ses environs détruisent toujours les forêts domaniales ou communales.

Précisément, des défrichements, des coupes abusives et des pâturages dans les forêts sont actuellement en train d'augmenter. En face de cette situation tragique, douloureuse, la forêt de la Turquie diminue de jour en jour, en qualité et en quantité, en même temps, dans certain cas se perd le sol du pays. D'autre part la population des villages forestiers montre une augmentation rapide (250 milles par an), tandis que les villageois ne peuvent pas trouver un niveau de vie plus élevée.

Si l'on étudie les budgets des paysans, on voit qu'ils se ferment mal, c'est-à-dire il y a toujours une ouverture entre des recettes et des dépenses; celles-ci sont plus grandes que celles-là. En somme les budgets des paysans sont déficitaires. De plus, certaines familles villageoises (seulement 28 % de toutes les familles) ne se peuvent alimenter qu'avec leurs produits animaux et végétaux. On peut dire même que, plus de 50 % des familles paysannes vivant dans les forêts ne peut pas produire les aliments à l'année dans les milieux naturels où se trouvent ces familles.

Par conséquent, on ne peut pas parler de la productivité pour ces paysans forestiers. Bien que l'amélioration de la technique, l'empêchement de l'oisiveté, fassent augmenter la productivité, mais l'accroissement essentiel de la productivité dépend des facteurs naturels dans les villages forestiers. Dans ces conditions-là, il faut séparer les sols agricoles, forestiers et pâturables, c'est-à-dire choisir le mode d'exploitation la plus intensive convenable à la vocation de la terre. Malheureusement, on n'est pas fait actuellement cette séparation; mais les études que l'on fait montre qu'il existe, en Turquie, 18.650.000 ha. de superficie à vocation forestier. En revanche, il y a 10.500.000 ha. de superficie qui porte la forêt. Il est sans doute que ce nombre est plus bas que l'autre. C'est-à-dire que la terre forestière est perdue de jour en jour en faveur des agricoles et pâturables.

Si l'on regarde toutes les explications mentionnées en haut, il importe de trouver un moyen pour élever le standart de vie des paysans forestiers. C'est

l'augmentation de la productivité. Dans ce but, il faut penser tout d'abord, aux artisanant, au tourisme et à l'exploitation bestiale dans l'étable. Mais ces occupations ne sont pas assez fructueuses. Car, elles ne peuvent pas répondre aux besoins de la population en pleine d'augmentation; il est difficile de trouver les consommateurs et les touristes. Quant aux travaux forestiers, comme une source complémentaire, n'assument que 12,5 % de la population pour leur donner des activités.

Pour ma part, je peux dire qu'il y a une solution possible pour élever le niveau de vie des paysans; grâce à cette solution, on utilise en équilibre des richesses naturelles et économiques. C'est la migration, c'est-à-dire la dispersion de la population. Mais dans ce mouvement il y a deux points importants; l'un de ces points est d'étudier en détail le pays au point de vue naturel et économique. Après avoir fini ces études, il faut décider à la migration, si bien qu'on ne peut pas trouver d'autre moyen pour accroître la productivité. L'autre, ce n'est pas seulement de penser à l'agriculture pour la migration, mais aussi à toutes les branches de l'économie nationale, en ce sens que les occupations disponibles soient convenables pour les migrants.

Jusqu'à présent, les études des groupes compétants que la Direction Générale des Forêts a créé il y a 4 ans, sont montrées qu'il y a une population nombreuse qui doit sortir de la forêt. De ce fait, il est nécessaire de créer les foyers culturels, industriels et commerciaux. A mon sens la Turquie en a besoin 8 ou 10. Les foyers doivent doter avec toutes les branches de travail pour attirer la population oisive.

Cependant, il faut assurer la migration agraire à sortir de la forêt jusqu'à la création de ces foyers, c'est pour cela, il importe prendre, comme un exemple, la migration agricole française, parce qu'elle est très démocratique et productive. Ce mode de migration agricole peut appliquer par la Direction Générale des Forêts et par la Direction Générale des Sols et des Habitations.